

ZPRÁVY

SPOLEČNOSTI FRANTIŠKA BÝLKA

35

listopad 2015

Obsah

Téma: Josífek (úvodník)	3
Kdo je kdo? Krátké představení obou společností	4
O jednom souhvězdí v kosmu duchů (Několik poznámek k přátelství F. Bílka a J. B. Foerster)	5
Rozhovor s Miroslavem Matoušem	11
Korespondence Josefa Bohuslava Foerster a Františka Bílka v ČMH	20
Exlibris J. B. Foerster od Františka Bílka	27
Ze vzpomínek Viléma Nečase na bratry Foersterovy	29
Drobné zprávy	33

Olga Černá a Miroslav Matouš (Praha, březen 2015), fotografie k rozhovoru na str. 10-20.

Obrázek na titulní straně: Josef Bohuslav Foerster (dřevěná plastika od Františka Bílka, 1930). Foto: GHMP.

Téma: Josífek

Těm nejzasvěcenějším stačil pohled na plastiku na obálce, aby věděli, komu může být toto číslo Zpráv věnováno. Ti o trochu méně znalí to pochopili z nadpisu tohoto úvodníku. A těm ostatním to prozradíme nyní: Josífkem byl pro Františka Bílka jeho přítel, hudební skladatel Josef Bohuslav Foerster. Jemu a jeho přátelství s Bílkem věnujeme 35. číslo Zpráv Společnosti F. Bílka.

Oba tito muži rozuměli pod uměním jedině umění duchovní, které autor musí dosvědčovat svým životem – tato idea, kterou si každý z nich nesl hluboko v sobě dříve, než se setkali, se stala mostem, přes který si k sobě našli cestu, úhelným kamenem, který byl v základě jejich přátelství, tématem, které rozvíjeli při svých setkáních i ve své korespondenci. Jejich přátelství trvalo přes čtyřicet let, a pokud víme, nikdy nebylo přetrženo či něčím zkaleno, jako se tomu např. stalo mezi Bílkem a Demlem. Foerster i Bílek v sobě měli dost pokory na to, aby případné nedorozumění či odlišný názor mohly jejich přátelství narušit. Přetrhla je až Bílkova smrt a dalších deset let trvalo, než se sešli opět v duchovním světě.

Když Společnost Františka Bílka (SFB) v roce 1991 vznikla, vytkla si mimo jiné za cíl spolupráci s podobně zaměřenými zájmovými sdruženími. Také se Společností Josefa Bohuslava Foerstera (SJBF) – aby jejich spolupráce byla pokračováním zmíněného osobního a duchovního přátelství mezi Bílkem a Foersterem. Každá taková spolupráce je ovšem nesena konkrétními lidmi, kteří se znají, stýkají a naplňují společné cíle. Ale lidé stárnou a odcházejí do ústraní nebo konečně do duchovního světa. A pokud jejich štafetu nepřevzou včas jiní, pouto se přetrhává. Nejinak tomu bylo i se spoluprací mezi SFB a SJBF, která časem ustala.

Nicméně v roce 2014 se podařilo spolupráci opět navázat. A že nebyla či není jen formální, ale živá a tvůrčí, o tom svědčí mimo jiné právě toto číslo Zpráv, které společnými silami připravili zástupci obou společností a které je také všem členům obou společností rozesíláno. Aby jim udělalo radost a zvýšilo jejich povědomí o existenci a činnosti sesterské společnosti.

To bychom si přáli.

Olga Černá
za Společnost J. B. Foerstera

František Kožíšek
za Společnost F. Bílka

KDO JE KDO

Společnost Františka Bílka (SFB) vznikla až v roce 1991, tedy půl století po Bílkově smrti, ale její zakladatelé tím vyplnili dávno předtím vyslovené přání paní Bertý Bilkové, vdovy po sochaři a všestranném umělci F. Bílkovi (1872 – 1941). Cílem SFB je prohlubovat znalost života a díla Františka Bílka a jeho blízkých přátel a seznamovat veřejnost doma i v zahraničí s jeho uměleckým a duchovním odkazem. K dalším úkolům patří sledovat stav Bílkových děl, upozorňovat na nedostatky při jejich uchování nebo údržbě a prosazovat případnou nápravu. SFB vydává pro členy 2 x ročně zpravodaj, pořádá přednášky, výstavy a exkurze zaměřené na své poslání. Rovněž vydává publikace příslušného zaměření nebo se podílí na jejich vydávání. SFB spolupracuje např. se Společností Otokara Březiny nebo Galerií hl. m. Prahy. Více informací na webových stránkách: www.spol-fb.cz.

Společnost Josefa Bohuslava Foersterova (SJB F) byla založena (pod názvem Foersterova společnost) roku 1919 u příležitosti skladatelových šedesátých narozenin. Za cíl si stanovila „podporovat a šířit hudební umění, zvláště moderní, a to těmito prostředky: hudebními produkcemi, vydáváním a rozšiřováním publikací, přednáškami a dalšími činnostmi“. Prvním předsedou spolku se stal Otakar Ostrčil. Roku 1959 získala Foersterova společnost jako své působiště bývalý refektář fary kostela svatého Vojtěcha v Praze, ve kterém vznikla Foersterova síň. V přilehlém kostele působil v letech 1874 – 1877 jako varhaník Antonín Dvořák a v letech 1882 – 1888 i sám Josef Bohuslav Foerster. Od roku 2012 probíhá ve Foersterově síni rozsáhlá rekonstrukce, takže SJB F sídlí od roku 2015 na Puškinově nám. 9 v Praze 6. Společnost hledá nové kontakty v České republice a v dalších místech Foersterova působení, tedy i zahraničního. Péčí Foersterovy společnosti byly ve Pštrossově ulici č. 19 a na jeho vile v Praze – Strašnicích (Foerstrova 9) odhaleny pamětní desky. Obě jsou dílem akademického sochaře Karla Otáhalu, s jehož životem a dílem Vás seznámíme v některém z příštích čísel Zpráv SFB.

Bližší informace najdete na www.sjbfoerster.cz.

O jednom souhvězdí v kosmu duchů

Několik poznámek k přátelství F. Bílka a J. B. Foerstera

Umělec je zajat myšlenkou svého díla. Ani nevidí práci soudruhů a neslyší, jak vedle něho ještě někomu zrychleným tepem pracuje srdce. Vzdálenost jejich rovná se vzdálenosti hvězd. A stane-li se mezi nimi sblížení, tu povstávají mocná souhvězdí v kosmu duchů.

František Bílek

Přátelství sochaře Františka Bílka (1872 – 1941) se skladatelem Josefem Bohuslavem Foersterem (1859 – 1951) stojí ve stínu Bílkových přátelských vztahů s J. Zeyerem, O. Březinou či J. Demlem. Snad proto, že vydaná osobní korespondence se zmíněnými velikány české literatury umožnila nahlédnout vznešenost sdílených myšlenek a opakovanými citacemi vcházela ve větší známost. Dokonce i Bílkův vztah k mladšímu bratru J. B. Foersteru, Viktoru Foersterovi (1867 – 1915), který je jinak veřejnosti prakticky neznám, je již mnohem lépe zmapován.

Také korespondence mezi F. Bílkem a J. B. Foersterem se částečně dochovala a nedávno o ní bylo referováno (viz též samostatný článek J. Fojtíkové v tomto čísle Zpráv), ale ani kdyby se dochovala celá a byla také již veřejně dostupná (což by, ostatně, mělo být naším cílem!), nedokázala by pravděpodobně zachytit podstatu a celou šíři zmíněného vztahu. Toto přátelství se primárně neopíralo ani o častá osobní setkání, a asi ani o četnou korespondenci, ale o vycitřovanou příbuznost „starých“ duší. V jednom z prvních vzájemných dopisů píše Josef Bohuslav Františkovi: *„Drahý příteli..., ze slov, která jste mi poslal..., promluvila ke mně Vaše duše. Znal jsem ji z Vašich děl a skutků, znal ji z vypravování svého bratra, a obraz, který jsem si o ní učinil, byl správný. Pozdravoval jsem Vás často v nitru svém, Vás neznámého a přece mého bratra, neboť jsem dobře věděl, že jsme spřízněni...“*

Posuzováno podle vnějších znaků, ti dva se vlastně ani neměli potkat a poznat – vždyť pocházeli z tak rozdílného prostředí! Jeden (JBF) typicky městské dítě z kulturní rodiny, vyrůstající v intelektuálním prostředí tehdejšího velkoměsta, které se na venkov dostalo vzácně o prázdninách. Druhý (FB) z prostého venkovského a rolnického rodu, i v dospívajícím věku naplněn úzkostí, když měl jet do Prahy. Ale spřízněné duše si k sobě cestu nacházejí a tyto by si cestu jistě našly, i kdyby nebylo mezi nimi známého svorníku – Viktora Foersteru, který s Františkem studoval a byl zaujat jeho povahou, vymykající se bohémské náladě na akademii převládající.

Později, v prvním dopise, Viktor Františkovi napsal: *„...Myslel jsem často,*

že jediným Jste na celé akademii, jenž toužíte po ctnosti a životě křesťanském. Tím více si Vás vážím a na Vás vzpomínám...“ (5.7.1891). Stejná byla i touha a usilování bratrů Foersterových, k jejichž nejoblíbenější četbě patřilo Kempenského *Čtvero knih o následování Krista*.

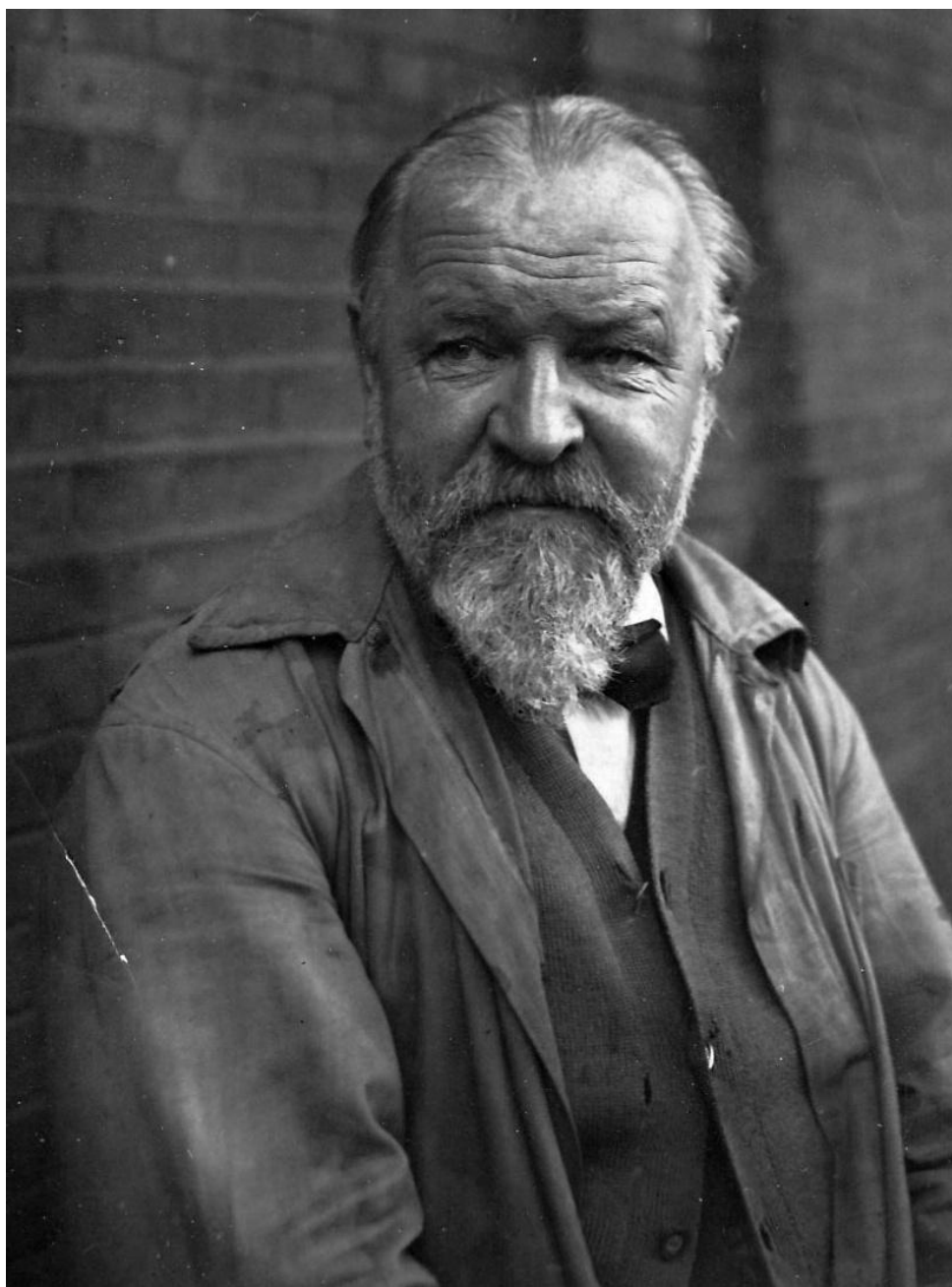
Když později František přijal Viktora za svého spolupracovníka a pomohl mu – už jako známější umělec – získat a realizovat první významné zakázky, pobývali spolu často v Bílkově chýnovském ateliéru a tím byla připravena i cesta k osobnímu setkání Františka s jeho starším bratrem, ke kterému došlo poprvé v létě 1899 v Chýnově a které je podrobně vylíčeno v knize J. B. Foersterova *Poutník v Hamburku*. Zde je však nutné připomenout, že Josef Bohuslav již dříve nepřímo přispěl k seznámení Bílka se Zeyerem, když Zeyerovi půjčil Bílkův rukopis s duchovním obsahem, který získal od Viktora. A naopak František, musel-li v letech před svatbou cestovat do Prahy, přespával často u Josefa Foersterova, otce obou bratrů.

Jistě ne náhodné byly i „komplementární zájmy“ obou přátel: Josef (Josefem je dále v textu vždy myšlen J. B. Foerster), mimořádný hudebník, byl i mimořádně zdatným amatérským malířem, jak o tom svědčí několik desítek olejomalb a akvarelů převážně s krajinnými motivy. A František se vedle své výtvarné práce často v rodinném kruhu věnoval hudbě. Od svého pařížského pobytu hrával na flétnu, sám nebo v doprovodu s klavírem, na který hrával Viktor a později Bílkova manželka Berta. A také rád zpíval. Není pak překvapivé, že v jeho repertoáru nechyběly ani Josefovy skladby. Bílkův švagr V. Nečas vzpomíná, že když přijeli se sestrou (Bílkovou budoucí ženou) a bratrem do Chýnova na prázdniny a zavítali do Bílkovy rodiny, zpívali František s bratrem Antonínem a sestrami sborově Josefovy písně: „*Teskná melodie sborů „Oráč“ a „Polní cestou“ se nesla vzduchem. Posud slyším v duchu Foerstrův chorál „Rodné lány v šíř i dál“, Bílkovu oblíbenou píseň. Tehdy jsem ji slyšel poprvé. Po letech doprovodila Františka ke hrobu.*“

Foersterova hudba ovšem doprovázela Františka také k oltáři – na svatbě v kostele sv. Štěpána v Praze v lednu 1902 se hrála Foersterova skladba na varhany speciálně složená pro tuto příležitost. Již dříve ale Josef složil skladbu pro flétnu a varhany, aby rozšířil repertoár společného muzicírování Viktora a Františka, které oba považoval za výborné muzikanty. František sledoval veřejná provedení Josefových děl a Josef manželům Bílkovým posílal některé své skladby, aby je mohli hrát. V této tradici pak pokračovala Berta Bílková i po Františkově smrti; v roce 1947 se např. domlouvá na návštěvě s Miladou Tarabovou, aby společně nastudovaly Foersterovy písně.

Také František se snažil vyjadřovat svou „přítulnost a vděčnost“ Josefovi svými díly – na podzim 1930 vyřezal ze dřeva Josefovu bustu, v roce 1932 mu zhotovil exlibris, později vyšly u různých nakladatelů některé Foersterovy skladby s Bílkovým výtvarným doprovodem: dřevoryt na obálce a kresba

v titulu zpěvohry *Bloud* (1936), tři zpěvy *Čisté jitro* (1943) s použitím tří kreseb, *Tři duchovní písně J. A. Komenského* (1946) vyzdobené portrétem Komenského a *Dvě vánoční písně pro dětský sbor a varhany s litografií* (1946).

František Bílek okolo roku 1930. Foto: V. Suchý.

Pojďme však dále na hlubinu toho, co oba muže pojilo. Našli bychom mnoho příkladů, ale v tomto rozsahem omezeném textu můžeme zmínit jen některé. V první řadě to byla hluboká víra, vyvěrající přirozeně z nitra a podložená osobními duchovními zážitky, jdoucími daleko za hranice běžného církevně-náboženského nazírání duchovna.

„A moje touha po mystickém styku posilnila se v poznámce, kterou jsem četl v modlitební knize, odkazující se na příklady ze Starého zákona, kdy se Bůh zjevil lidem. A tak jsem se odvažoval několikrát na modlitbách ve svém uzoučkém pokojíku až k prosbě, aby mně dal Bůh znamení své přítomnosti, aby se mne dotkl svatou rukou, požehnal mi. „Pane, pojd', tvůj sluha čeká...“ Tajemná touha se nevyplnila, nebeský host se nedostavil, nebyl jsem hoden takové milosti a neucítil touženého dotyku nebeské ruky, nezachvěl se ve svatém větru, z něhož mluví Duch, ale také jsem netušil, že daleko později, toho, co nebylo dáno touze dětské, dostane se – a nejednou – muži.“ (J. B. Foerster)

„Nebyl jsem naučen podobě a podstatě Boha od lidu vírou. Nedá se ani ta naučit, ale jen vytrpět. Ale u mně přestala víra, když jsem Boha počal vidět. Nevěřím proto v Boha, protože Ho vidím. Protože já z vidění toho všechny mé práce béru a musím brát (že dobrem převyšuje všechno dobro světa)...“ (F. Bílek)

Dalším společným znakem byl výjimečný vztah k bolesti a utrpení, resp. k jejich smyslu a důležitosti v lidském životě. Tento lidmi zřídka zastávaný postoj se odráží na více místech jejich díla, i ve vzájemné korespondenci:

„Můj drahý Františku, je to již údělem naším trpět. V utrpení je velké tajemství a mně se vždy zdá, že je v něm jediná cesta jdoucí k nebi. A s vědomím tímto, s pochopením účelnosti, mění se slzy bolesti v slzy radosti a my „chlubíme se svými ranami“...“ (J. B. Foerster)

„Milý Josefe... Vy psal jste mi. Krásně, ach překrásně! A ani snad nebudu nikdy krásných Vašich slov hoden! Krásně jste psal o lidstvu a jeho tónech bolesti. A věřte, že nejen vnada lidstva ale i cena jeho v tom vězí, že dovede ještě trpět. I já mám bolest rád. Vítám ji vždy a prosím Boha za ni. Věřte mi, já bych bez bolesti snad ani nemohl žít. A práce má též někdy zachvívá se bolestí mou. Jsem sice při tom směšným; odvažuje rány své, na veřejném místě stoje, obecenstvu chorému a bolavému bolest svoji pláči. K čemu? Ach, jen Bůh to ví.“ (F. Bílek)

Také Foersterův zpovědník, pozdější biskup Jan Lebeda, na tento rys Foersterova života i díla opakovaně vzpomínal: *„Mučenka se svými velkopátečními symboly jeví se mi jako znak Foesterova vnitřního dovršení. Předčítal mi text neznámého středověkého mystika, jeden z posledních, který zhudebnil. Volá se tam po bolesti, jež jediná je schopna spojit s realitami zásvětnými. Jindy se v telefonu ozval hlas: Trpím velmi, ale s Pascalem věřím, že v tom jest pravá podoba křesťana. Hned zavěsil sluchátko, s prosbou o modlitbu.“*

Oba měli i velmi blízké nazírání přírody jako chrámu, který jim není jen viditelným projevem Božího tvoření, ale i zdrojem nevyčerpatelné inspirace pro uměleckou tvorbu. Ve svém Poutníkově vzpomíná Josef na své očarování přírodou při jednom svém pobytu na Turnovsku: *„Jdu lesem. Zní to jako v chrámě varhany. Ale tajemněji. Nebeský varhaník se neváže rytmem a motivem. Improvisuje, je věčně nový. V šero plné zelených reflexů dopadá mohutný akord, zesiluje se, plní celý les a zase slábne. Pták zpívá. Na horkém kameni v pasece hřeje se ještěrka. Vidím laň. Nedýchám. Klidně se pase, chvílemi se opatrně rozhlíží, pak mizí v zeleni. Musím se pokusit, abych zachránil něco z té krásy... Pracuji a zapomínám na vše... Nejsem již na této zemi. Jsem v nezbadatelné říši duší, za hranicemi, za něž může jít jen básnická imaginace. Pociťuji – v pokoře, radostný, prací nejbohatěji odměněný – neobsáhlou, opojnou krásu omilostnění, závrať extaze. Probouzím se. Vidím dobré i pochybené. Je to dílo mé ruky? Maloval za mne někdo jiný?“* Nepřekvapí nás, že se oba ve svých dílech nechali inspirovat sv. Františkem z Assisi, Josef např. zhudebnil jeho „Píseň bratru slunci“. Osobní svědectví o Bílkově „splývání“ s přírodou nám zanechal jeho švagr V. Nečas:

„Časně ráno vstával a ještě před snídaní, pokud to roční doba a počasí dovolovaly, odcházel na delší procházku do blízkých lesů... Příroda byla mu jediným a pravým chrámem božím a toto byla jeho ranní bohoslužba. Stával pod vysokými kmeny šumících lesních velikánů s obnaženou hlavou, vítal slunce a pronikavou záplavu jeho paprsků, radostné díkůvzdání ptačího zpěvu, všechen ten bouřlivě se dmoucí nepokoj procitajícího dne – modlil se! Léta tak uctíval boha, ale v jeho uctívání přírody nebylo pranic pohanského. Byla to čistá, jasná radost ze zjevení života, kterou pociťoval jako zdraví duše. Život mu byl vznešeným, posvátným darem a on s vděčnou vroucností modlitby počínal takto den, přinášející mu požehnání práce! V přírodě nalézal povzbuzující pramen síly ke svému dennímu dílu, příroda poskytovala mu trvalou, nevysychající inspiraci i možnost nábožných meditací. Vracel se z ní do své dílny povznesen.“

Oba tvůrci se také dokonale shodli na roli umění v životě člověka, resp. významu mravnosti a duchovního usilování pro umění (dílo) samotné. František se to snažil opakovaně zdůrazňovat ve svých nemnoha textech, protože v tom spatřoval klíčovou podmínku pro jakékoli umělecké dílo: *„Umění má uzdravovati duchovně. Umění vlastně je to poslední, oč se jedná. Uměním pravým jest sám život. Co je uměleckého na práci, pozbývá časem ceny. Ale co bylo žito, to tam zůstane. Chceme-li, aby naše práce zůstala, aby byla vznešenější, mocnější, musíme napřed zdokonalit svůj život. To, co je u stromu nad zemí, je podmíněno tím, co je pod zemí. Kořeny musí být zdravé...“* A jinde: *„Umělec musí být předem člověkem. Tj., musí Pravdu, „proč své orby, proč svého bytí a podstatu svou“ – znát. Poznal-li a má být dokonalým,*

musí být také bratrem. Bratrem být znamená: být učitelem těšitele, kazatelem atd. a to zastává směry různými, i písmem „umění“. Písmem jest umění, písmem jedině člověka hodným, kde v pár tazích za hodinu napíšeme víc, než spisovatel celou knihou, a netrápíme tím zdraví těla svého a čtenářova; ale dřív než něco píšem, musíme to „něco“ předem vědět, jinak dílo to bez smyslu a my ničemy.“

Bílek svou práci chápal jako modlitbu a o svých uměleckých dílech hovořil často jako o negativních třískách, které jsou přebytečnými silami, které naše malé nitro již nedovede spoutat, které odlétají od skutečného velkého díla, kterým je duchovně krásný život. V úvaze *Jak mi dřeva povídala* (1938) se k této myšlence opět vrací slovy: *„Naše práce jsou pouhé třísky, které odtešáváme od celoživotního díla.“* V kontextu tohoto způsobu symbolického uvažování nás pak ani nemůže překvapit zpráva, že Foerster měl na svém pracovním stole dřevěnou třísku z Bílkova ateliéru, která odlétla od mistrova dláta...

Na konci každé své skladby, i drobné znělky, připsal J. B. Foerster poděkování Tvůrci všech hodnot: *„Bohu díky!“* Při oficiální oslavě svých osmdesátin pak svůj postoj rozvedl: *„Nezasluhuji díků. Byl jsem jen služebníkem božím. To, co je na mém díle dokonalé, bylo diktováno Duchem. Co je slabé a nedostatečné, mohu podepsat já.“*

Hlubokou pokoru dosvědčovali oba umělci svým životem, dýchá na nás z jejich díla a staví je po boku „prostáčka božího“, již zmíněného Františka z Assisi. Všichni tři totiž patří k jednomu mocnému souhvězdí v kosmu duchů.

František Kožíšek a Olga Černá

Literatura: Z důvodu nedostatku místa není zde otištěný text opatřen odkazy na zdroje informací. Identický text doplněný o citace pramenů naleznete na webových stránkách www.spol-fb.cz.

Rozhovor s Miroslavem Matoušem

Pan Matouš mnohé pamatuje – nejen proto, že je jen o tři roky mladší než Československá republika, ale protože žil velmi čínorodý život. Když po roce 1948 viděl, k jakému mravnímu a duchovnímu úpadku společnost pod vedením KSČ směřuje, reagoval na to zajímavým způsobem: začal navštěvovat významné kulturní osobnosti českého národa a vedl s nimi rozhovory o politických, kulturních a duchovních otázkách. V době, kdy si utvářel svůj světový názor a přemýšlel o duši a o Bohu, se jich ptal na smysl života a hodnotu víry v Boha a hledal ujištění, že víra v Boha není známkou zaostalosti, jak hlásala tehdejší ateistická propaganda. Mezi navštívenou „galerií elity národa“ byl i hudební skladatel Josef Bohuslav Foerster.

S Miroslavem Matoušem (narozeném 28. 10. 1921) rozmlouvali dne 25. února 2015 v Praze Olga Černá, Yveta Kožíšková a František Kožíšek.

Dnes je takové zvláštní datum (25. února), divné výročí. Jak jste prožil 25. únor 1948? Už vám bylo v tu chvíli jasné, kam se bude situace ubírat?

To už bylo jasné. Já jsem tehdy studoval češtinu a filosofii na filosofické fakultě. Jako ročník 1921 jsem mohl studovat až po skončení války. Nastoupil jsem na fakultu hned v září 1945. Když potom komunisté převzali moc, začali na škole prosazovat jedinou správnou ideologii, čili marxismus, a potom začali být vylučováni kolegové: jednak ti, kteří měli špatný třídní původ, a jednak ti, co měli špatnou politickou orientaci. Mě se to netýkalo, protože tatínek byl kantor a já jsem nebyl nijak politicky angažován, ale brzy jsem to nevydržel a po devíti semestrech studia jsem dobrovolně, tiše a bez výsledku, odešel.

Ještě předtím byl ale zavražděn Jan Masaryk. A to mě přimělo k mojí první návštěvě známých osob. Vyhledal jsem bratra prezidenta Beneše, Vojtu, který bydlel v zahradní vilce v Dejvicích. Když jsem neohlášen zazvonil, tak se objevil u dveří a nevěděl, kdo jsem a jaké mám úmysly. Ale po chvílce nějak pochopil, že nejsem nebezpečný, tak mě přijal. Potvrdil mně, v co jsme věřili, že to byla vražda. Říkal, že toto by Jan otci neudělal, vždyť T. G. Masaryk psal habilitační práci o sebevraždě. Bylo mnoho indicií, že to byla vražda.

Co jste dělal po odchodu z univerzity?

Šel jsem na vojnu, ale jako starší jsem měl možnost si ji odbýt jenom dvouměsíční. Ale po vojně jsem vůbec nevěděl, co budu dělat. My jsme tehdy byli s mojí ženou členy pěveckého sboru „Farský“ Církve československé (CČS) a když jsme jednou, hned po vojně, jeli se sborem zpívat do Terezína, tak mě v autobuse oslovili dva duchovní CČS a redaktoři Českého zápasu,

jestli bych nechtěl být učitelem náboženství. To bylo ohromné východisko. Byl jsem kantorské dítě, k dětem jsem měl blízko a tak jsem to rád přijal. A zároveň jsem řídil dětskou rubriku Českého zápasu, ale asi jen půldruhého roku. Pak jsem tam dal nějaký článek, který se nehodil do „budování kolchozu“, a tak jsem toho musel nechat. Brzy se také ukázalo, že být učitelem náboženství je v 50. letech ta nejhorší možná kariéra, bez budoucnosti. Bylo mně nabídnuto místo kazatele, což jsem přijal, a při činné službě vystudoval teologii a byl pak vysvěcen na kněze. Stal jsem se farářem, ale už za rok (1958) jsem byl z politických důvodů zbaven státního souhlasu.

J. B. Foerster ve věku 60 let (1919). Foto: Literární archiv PNP.

Ke kněžské službě jste se mohl vrátit až o deset let později, co jste mezitím dělal?

To bylo veliké dobrodružství, protože moje předešlé zaměstnání skoro všude „politicky překáželo“, i v těch nejnižších dělnických pozicích. Nejprve jsem byl dva roky pomocným dělníkem při stavbě lochkovské cementárny, pak jsem dělal řidiče multikaru a skladníka u Pražské stavební obnovy a nakonec v Pražské kabelovně. A během té doby jsem navštěvoval ty osobnosti, nejprve jako kazatel, pak dělník.

A šel jste k nim jako neznámý člověk, nebo jste měl od někoho doporučení?

Jako neznámý člověk. Jen k Bezručovi jsem měl doporučení dopisem od jeho mladšího přítele, básníka Narcise Zvěřiny, bez toho bych se k němu asi nedostal, oni si ho dost hlídali. Jinak jsem šel vždy bez ohlášení, ale všude jsem byl pěkně přijat. Nebude to snad znít jako chlouba, ale fakt, protože jsem se všude dobře uvedl.

Jak jste si ty osobnosti vybíral, jaký jste měl pro to klíč?

Já jsem si vybíral lidi, o kterých jsem věděl, že mají úroveň, že nejsou zaprodaní a že by mohli mít vztah k víře. U Foerstera jsem si byl jist.

Jsou vaše vzpomínky na tyto osobnosti někde zaznamenány?

Já jsem měl tato svědectví shromážděna a mělo mi to vydat nakladatelství Zvon, ale bylo zrušeno. Ale v tu dobu jsem psal svůj životopis, tak mě napadlo, že to proložím. Takže můj životopis (*Putování rosou i prachem*) je proložen kapitolami o těchto lidech a myslím, že se to dobře doplňuje. Dá se říci, že jsem se s tím svezl, protože jinak bych samotný můj životopis asi nevydal.

Vraťme se, prosím, ještě k vaší životní pouti. Vy jste se pak vrátil zpátky do služeb církve, ale jiné, byl jste kazatelem Jednoty bratrské. Jak k tomu došlo?

Když se situace začala uvolňovat, tak jsem se v roce 1967 hlásil (*do církve*) zpátky. Ale vedení československé církve bylo pořád konformní a nereagovalo. A mezitím jsem dostal pozvánku od metodistů, unitářů i Jednoty bratrské. V Unitarii mně umožnili pod cizím jménem již dříve veřejně kázat, v době, kdy jsem neměl státní souhlas. Ale já jsem přijal místo u Jednoty bratrské, protože mně byla blízká. A v ní jsem pak působil skoro dvacet let, v Dobřívě u Rokycan. Tam jsem byl nejprve docela schovaný, ale později mě začali zase hlídat, takže např. v místní škole o mně nějaké inspektorky prý říkaly: Pozor, to je nebezpečný člověk. Po roce 1990 jsem pak začal zase více spolu-

pracovat s CČSH, protože v Jednotě bratrské se moci chopilo charismatické křídlo a již to nebyla ta stará Jednota.

Jak jste se vlastně dostal k Josefu Bohuslavu Foersterovi?

Díky Zdeňku Nejedlému. On začal v roce 1948 vydávat časopis Var, ve kterém otiskl svůj článek o umění a náboženství a tam dokazoval, že náboženské umění vymizelo v podstatě se středověkem. A dokazoval to na Dvořákovi, že jeho hudba je jen „na kostelno nabarvená“. Tím mě naštvál, protože jsem Dvořáka miloval, vezměte si jeho Biblické písně, Stabat Mater, Svatá Ludmila apod. A tak jsem zašel za Foersterem, jako odborníkem, abych mu řekl, co si o tom myslím.

Nejedlý Z.: Slovo o náboženství (Var – List pro kulturní otázky, 1948, roč. 1, č. 18 – 19, str. 529 – 544): „...Tak v naší hudbě je jistě příznačné, že v celém Smetanově díle není ani tónok, který by zaváněl duchem náboženství. ... Ale nejinak je tomu i u Dvořáka, i když on napsal díla přímo s náboženskou tematikou – Requiem, Tedeum, Sv. Ludmilu. Ale i to je buď kostel, obřad, a žádné náboženství, anebo ve Sv. Ludmile divadlo, divadelně i charakterizující tu pohany a tu křesťany. Náboženství však? Kdo zná skutečně náboženskou hudbu středověku a někdy ještě i baroka, ví, jak přímo na hony je tomu vzdálena tato, jen na kostelno nabarvená, ale v jádře světská hudba Dvořákova. A jak je tomu v jiných uměních? Náboženské malířství vůbec nemáme. A věda? I ta, která se zdánlivě náboženství dovolává, je mu v samém jádře cizí. ...“

Ve kterém roce jste Foerstera navštívil a kde, ve Strašnicích nebo ve Vestci?

V roce 1949. A poprvé jsem šel do jeho strašnické vilky, byla tam taková bílá madonka nad vchodem. Paní Foersterová přišla k brance otevřít. A asi jí jen stačilo, že na mě zkoumavě pohlédla, a pozvala mě dál. Když jsem vstoupil k Foersterovi do pokoje (s klavírem), nevěděl jsem, jak začít. Tak jsem se sebe vypravil, že se potřebuji poradit s moudrým člověkem. Téměř devadesátiletý mistr odvětil: „Já nejsem moudrý.“ – a já jsem věděl, že tu jsem správně. Svěřil jsem se mu se svým pobouřením nad Nejedlého článkem

a on se mnou souhlasil. Říkal, že měl kdysi kvůli Dvořákovi s Nejedlým také nepříjemnosti. Dále hovořil o tom, že je omyl se domnívat, že se duchovní umění musí vyznačovat náboženskými pojmy, resp. že musí ztvárňovat Boží jméno, třeba pokud jde o poesii. A doložil to slovy Písma: „Ne každý, kdo mi říká Pane, Pane, vejde do království nebeského, ale kdo plní moji vůli... Každé umění, které povznáší srdce, je duchovní.“

Byl jsem nadšen tím nesmírně přátelským rozhovorem; vůbec jsem si ne-

připadal jako o dvě generace mladší, protože Foerster se mnou jednal úplně na stejné úrovni. Tak jsem mu pak napsal dopis s poděkováním a netuše nic zlého, poslal jsem mu svou báseň „Žár lampy mé“ a taky jsem přiložil svůj překlad Beethovenovy písně „Oslava Boha v přírodě“. Ta sice existovala již v několika překladech, ale podle mě nestály za moc. Dovolte, abych Vám přednesl tu svoji báseň:

*Žár lampy mé rač Hospodine dáti.
Den závratně se do soumraku tratí,
knot nedovedu ničím rozžehnout.*

*Chci trochu světla, jímž tvé hvězdy dýší.
Pak bude jasno v srdci mém i chýši,
a v jizbě zviditelní každý kout.*

*Mé okno bude svítit do daleka.
A koho stihnou křídla ohně měkká,
ten přijde za ním, stane u dveří.*

*Až vstoupí váhaje, já přijmu hosta.
Tvá zář v mé lampě, velebná a prostá,
kéž způsobí, že v tebe uvěří.*

Co on na to?

V dopise datovaném 25. 5. 1949 mně odepsal: „*Milý pane Matouši, těším se z Vašeho listu. Za návštěvy u mne dal jste mi nahlédnouti do své duše. Váš dopis a jeho příloha dokreslily obraz. Překlad z Beethovena má sílu a lapidárnost originálu a Váš „Žár lampy mé“, souhlasíte-li, bude mnou zhudebněn. Až mne zase navštívíte...*“

To mně udělalo velikou radost a byl to pro mě další důkaz skutečné moudrosti, pokory a velikosti tohoto umělce – on, o šedesát let starší než já, slavný a uznávaný, mne žádá o svolení zhudebnit mou báseň. Taková pocta! A protože dopis obsahoval pozvání k další návštěvě, jel jsem ho v létě navštívit do jeho letního sídla v Novém Vestci. Byl tam krásný klid, stromy šuměly, hlasy ptáků. Právě se zotavoval po lehčí nemoci a tak jsme chodili pomalu cestičkami zahradou okolo domu. Paní Foersterová pracovala na záhoně. Mistr se zastavil opodál, pokynul rukou a potichu pravil: „Můj anděl.“

To bylo Foersterovo druhé manželství, že?

Ano, myslím ale, že to jeho předchozí manželství s Bertou nebylo příliš šťastné.

To říkal on?

Ne, paní Foersterová. V říjnu mi pak poslal Foerster další dopis, ve kterém mě informoval, že sbor komponovaný na mou báseň věnoval pěveckému sdružení Foerster v Brně, na který prý hudba i text zapůsobily velmi silně. A opět mne zval k návštěvě, že mi sbor zahraje. Když jsme přišli, tentokrát i se ženou, tak nás paní Foersterová přijala jako blízké přátele. Po besedě nám mistr na klavír přehrál zhudebněnou moji báseň.

Potom zhudebnil ode mě ještě dva texty. Jeden krátký čtyřveršový, to byla znělka pro pěvecké sdružení nakladatelství Melantrich. Profesor Šisler dal sice text Foersterovi jako anonymní, ale on poznal, že to je moje:

*Rodná řeči, sterá ústa bdělá,
v dávných jitrech nám tě probouzela.
Kéž nám tebe, plnou požehnání,
český zpěv a česká kniha chrání!*

Skladba je Foerstrem datována 27. 2. 1950.

Druhý byla moje báseň „Měj Bože dík i za vrch před nohama“, kterou Foerster zhudebnil jako mužský sbor po těžké a několikaměsíční nemoci (měl zánež močových cest) na jaře 1950. Tehdy mně k tomu napsal: „*Když ustaly vysoké horečky, zatoužil jsem, předtím zcela apatický, po práci. Má předobrá žena sáhla do knihy s vyvolenými k skladbě básněmi a podala mi Vaše dočtení... To byla slova, po nichž jsem toužil. Usedl jsem ke stolu a napsal mužský sbor na Vaši modlitbu. Vše se událo v kratičké době. Odbylo se to jako ve snu a nevěřil bych, že šlo o skutečnost, kdyby přede mnou neležela hotová skladba...*“ (3. 6. 1950)

Vyšly obě ty skladby tiskem?

Byly to poslední dva mužské sbory, které složil. Tiskem vyšla jenom ta první skladba, ta druhá byla už jen v rukopise, já mám opis. Originály někdy dostával jeho osobní zповědník, páter Jan Lebeda, později biskup pražský. Foerster vždy na konec skladby napsal „Bohu díky“.

Po tom zmíněném dopise jsem Foerstera navštívil opět, bylo to po dlouhé době. Někdo by možná takové známosti hned využil, ale já byl zdrženlivý,

takže jsem byl u něj jen několikrát. Když jsem k němu pak přišel naposledy, tak mu říkám, jak jsem toužil po tom ho navštívit. A on se zeptal překvapeně: „A proč jste nepřišel?“ Rozmlouvali jsme dlouho o smyslu přátelství a bolesti; utrpení bližního a křesťanská služba lásky bylo poslední starostí, kterou se mnou sdílel toho dne. Když jsme se pak rozloučili, natočil se ve svém otáčecím křesle směrem ke mně a s pohledem, upřeným na mou tvář, pronesl: „Příteli, poznali jsme se příliš pozdě.“ Cítil jsem, že je to naposledy, co se vidíme, že už je na odchodu z tohoto světa.

Tehdy jsem nemohl pochopit, jaký, úplně rovnocenný vztah má k mladému člověku – devadesátiletý řekne mladíkovi „příteli“ – ale dnes, když je mně už také devadesát, tomu rozumím, protože mám také styky s mladými lidmi, a vážím si toho.

Milý pane Matouš,

děkuji za Vašeho listu. Je náročné a mne
velikrát mi nahlédnout, se tak dříve, k
dopis a jeho přiblížení, dokonalý obrov.

Listy Vašim dětem mi byly, stejně
Vašim přiblížení bývá. Příkladem z Quethonae
má sílu a lepidárnost originálu a Vaš
„für lampě ně“, scullante-li, bude svou
ghudobren.

List Vašim dětem jeva nequal, je
krásný a zastoužil by nejšířního rozšíření,
obrátek je Vašim tu ete, stejně jako výběr.

Až ano jsou navštívit, promluvíte
si o FC věci. Můžete přerušit Vašim jeharj.

4. srpna 1949

foerster

Dopis J. B. Foerstera Miroslavu Matoušovi z roku 1949. Foto: M. Matouš.

Kdy a kde jste se viděli s Foersterem naposledy?

U něho ve Strašnicích, několik týdnů před jeho smrtí. Víte, to byl hluboký člověk, ta jeho víra... Po jeho smrti jsme ještě několikrát paní Foersterovou navštívili, ale potom jsme, bohužel, toho nechali a setkali se až po mnoha letech v roce 1969. Tenkrát katolíci vydávali časopis *Obroda* a já jsem tam napsal o Foerstrovi (*M. Matouš: Pout' za J. B. Foerstrem. Obroda, 1969, roč. 2, č. 24, s. 10 - 11*). Článek se dostal paní Foersterové náhodou do rukou a ona se nám ozvala, pozvala nás a dokonce i nám vyčítala, že jsme za ní nechodili. Tak jsme tam pak ještě několikrát byli. Bylo zajímavé, že ona nejprve ten článek přešla, ale časopis jí upadl na zem a otevřel se zrovna na stránce s mým článkem.

Byly ty mužské sbory provedeny?

Ano. Když Foerster zemřel, tak to zpívalo Sdružení pražských učitelů, později pěvecký sbor Bratrské církve, to vyšlo i na desce. A před několika lety pro mě jeden přítel a farář CČS ve Vršovicích uspořádal jako veliké překvapení večer, na kterém Pražští pěvci tento sbor zazpívali ve smíšeném provedení. Taky to zpíval pěvecký sbor Foerster v Brně.

Podle Vašeho životopisu (*Putování rosou i prachem*) jste těch známých osobností navštívil opravdu hodně, několik desítek?

Ano, hodně. Některé jsem navštívil záměrně, ale někdy to byla příležitost. To, co já o nich vím, o nich možná nikdo jiný neví. Podařilo se mně dostat k Petru Bezručovi. Jednoho dne jsme spolu mluvili o stáří a já jsem zase začal „od lesa“, že víra v Boha je velkou posilou pro lidi staré a nemocné. A on souhlasil. Tak jsem se zeptal rovnou: „A je víra v Boha také posilou vám?“ A on se zarazil a pak řekl: „Podle slov teologa náleží naše mládí ďáblu a stáří Bohu.“ Také Bezručovi jsem napsal báseň (*Jest chudá cesta má a nedlážděná*) a on mně pak v dopise napsal: Děkuji za verše věnované, napsal jste to pěkně.

Dostal se mi do rukou v kopii Bezručův dopis, který napsal svému příteli, katolickému děkanovi v Holešově. Byl to asi hezký pán, protože dopis začíná slovy „Líbezný velebníčku...“. V dopise se Bezruč zpovídá, že napsal epitaf na svůj náhrobek. Je to parafráze na jeden žalm a zní takto:

*Až v den soudný přísný Soudce stane,
až roh svolá všecky duše, břeskný,
nevcházej v soud se svým rabem, Pane,
jehož život temný byl a teskný.*

Ale po jeho smrti mu to na náhrobek, bohužel, nedali.

Vy jste se dobře znal s Přemyslem Pitterem a ve své knize se zmiňujete, že on se také znal s Foersterem.

Ano, Pitter Foerstera vyhledal a navštívil, už si nevzpomínám, z jakého důvodu. Bylo to v době, kdy měli Foersterovi v domě foxteriéra, který nesnášel návštěvníky. Odneslo to nejedno lýtko. Když někdo zazvonil, bylo nejprve nutné zavřít psa. Bylo hezky a Foerster s Pitterem seděli v zahradě. Tu vyšla z domu služebná, která o návštěvě nevěděla, a za ní se vyřítíl pes a rovnou na hosta. Foerster strnul a zatajil dech. Ale Pitter natáhl ruku a řekl jen: „No, pojd' sem, pojd'!“ Pes mu skočil na klín a byl jeho. Foerster si oddychl a s úlevou řekl: „Vy musíte být ale dobrý člověk!“

Zmínil jste se, že Pitter ve svém exilovém časopise „Hovory s pisateli“, který vydával ve Švýcarsku, přetiskl ten Váš článek o Foersterovi z časopisu Obroda.

Ano. Je zajímavé, že když začal Pitter vydávat Hovory, tak v prvním i posledním čísle (které redigoval) byla otištěna moje báseň. Ta první, kterou jsem mu věnoval, začínala:

Mluv jednou řečí k zástupu i k šiku, i k příteli i k soku, k žaláříku...

Františka Bílka jste nepoznal?

Ne, ale kdyby byl Bílek živ o několik let déle, tak bych se s ním určitě seznámil. Ale znal jsem se s jeho ženou a dcerou.

Jak jste se s nimi seznámil?

Moc vám toho neřeknu. Seznámil nás profesor Lohniský, duchovní CČS, který byl s nimi v kontaktu. Takže jsme byli uvedeni do Bílkovy vily, když ještě byla paní Bílková naživu, mohlo to být někdy brzy po padesátém roce, když jsem byl ještě v církevní službě. Ve vile jsme tenkrát viděli mnohé, co asi běžný návštěvník vily neviděl. Byl jsem tam několikrát. Když paní Bílková umřela, tak pak jsme ještě navštěvovali paní Mildovou, se kterou jsme se znali taky velmi dobře a přátelsky.

Bílek je řazen do secese, jako Mucha, ale víte, to je něco úplně jiného. Ještě beru Bílka – secesistu jako tvůrce nábytku. Ale ta jeho ostatní tvorba, to je „nahoru“, to je přímo gotika.

To je symbolismus.

Ano, je to symbolismus. Ale někde úplně nahoře a nejde zaškatulkovat. On taky ne náhodou měl Bílek blízko k Zeyerovi a k Březinovi.

A taky k Foersterovi.

No jistě. Jakoby existovala taková propojení osobností, které mají či měly k sobě blízko, i když se třeba neznaly, protože žily v jiném čase. Já se domnívám, že mám taková propojení, za prvé tedy i s těmi osobnostmi, které jsem znal, ale přes ně mám propojení třeba právě k Antonínu Dvořákovi, protože Foerster ho znal, i Šebestík, ten byl jeho žákem. Nebo cítím propojení s Angelem Silesiem, jehož knihu Poutník jsem v roce 1977 za zvláštních okolností mé nemoci (měl jsem tehdy tuberkulózu, na kterou údajně Silesius zemřel) přeložil. To není náhodou.

Náhody nejsou. On Foerster sám jednou řekl „není náhod“ – krásný genitiv v záporu. V mé poslední knížce (Přemysl Pitter a vyšší reže) jsou uvedeny krásné příklady, jak ta „vyšší reže“ funguje. My ani netušíme, jaké zvláštní naše vedení vůbec existuje...

Foerster k tomu ve své knize „Co život dal“ píše: *„Poznávají se duše po tajemných znacích? Padají si v náruč, kdy ještě my nemáme pravého tušení o jejich mystických stycích? Jsem o tom plně přesvědčen. Neboť je třeba jen oné rozhodné chvíle, onoho doteku boží ruky, abychom si uvědomili tajemné příbuzenství.“*

Děkujeme za rozhovor.

Korespondence Josefa Bohuslava Foerstera a Františka Bílka v Českém muzeu hudby

Jana Fojtíková

Koncem devadesátých let minulého století obohatila sbírky Národního muzea - Českého muzea hudby mimořádně významná akvizice – od dědiců byla získána pozůstalost Josefa Bohuslava Foerstera.¹ Rozsahem a hodnotou svého obsahu náleží k nejcennějším pozůstalostním fondům hudebního muzea. Její hlavní součástí jsou doklady Foersterovy neobyčejně mnohostranné umělecké tvorby, v první řadě notové autografy většiny jeho skladeb, ale také obsáhlá kolekce jeho obrazů a rukopisy literárních prací. V pozůstalosti je

¹ Foersterova pozůstalost byla zakoupena z finančních prostředků Ministerstva kultury a do muzea předána ve dvou etapách v letech 1997 a 1998.

rovněž dochováno množství rozmanitých dokumentů vypovídajících o Foersterově soukromí, o jeho působení v mnoha oblastech hudebního života i o bohatých profesních a společenských kontaktech. V tomto ohledu představuje obzvláště důležitou položku početná přijatá korespondence.

Mezi stovkami dopisů od různých pisatelů se v pozůstalosti nachází také 18 dopisů, 4 pohledy a 1 kartička pohlednicového formátu, které Foersterovi napsal František Bílek, a 3 dopisy od Bílkovy ženy Berty Bílkové-Nečasové. V muzejních sbírkách je obsažena i korespondence z opačné strany, a to 33 Foersterových dopisů adresovaných Bílkovi a jeden Bílkově ženě. Tyto dopisy pocházejí z pozůstalosti Františka Bílka a do někdejšího hudebního oddělení Národního muzea je v roce 1964 předala umělcova dcera Berta Mildová-Bílková.² Studium celého souboru ukázalo, že Foersterova a Bílkova korespondence v Českém muzeu hudby není úplná a k její kompletaci snad povede až další pátrání.

Počátek výměny dopisů mezi J. B. Foersterem a F. Bílkem můžeme s velkou pravděpodobností klást do roku 1899, kdy se oba umělci také osobně seznámili. Přátelství navázané v létě tohoto roku během Foersterovy první návštěvy u Bílka v Chýnově trvalo přes 40 let a skončilo až Bílkovým úmrtím v roce 1941. Jejich korespondence naplněná projevy vzájemné úcty a obdivu podává svědectví o duchovní spřízněnosti obou umělců, jejímž základem byla hluboká křesťanská víra.

V Bílkových dopisech z let 1899 – 1900 převažují vášnivá vyznání lásky k Bohu, formulovaná nadneseně patetickým stylem charakteristickým pro Bílkovu korespondenci a literární projevy tohoto období. S důvěrou příteli svěruje nejniternější prožitky spojené s vlastním vnímáním Boží existence. Z Foersterových odpovědí je zřejmé, že v otázkách religiozity panovalo mezi oběma naprosté souznění. Občasným tématem jsou i vzpomínky na Foersterovu první návštěvu v Chýnově a plány na další shledání.

Foerster i Bílek trvale sledovali navzájem svoji tvorbu. V dopisu z 6. 3. 1905 se Bílek raduje nad úspěchem prvního provedení Foersterovy orchestrální suity *Cyrano de Bergerac*. Po premiéře opery *Srdce* (15. 11. 1923) naopak rozhořčeně reaguje na „surový posudek“ kritiky. Foerster vyjádřil v nedatovaném dopisu své nadšení nad Bílkovým dílem poté, co se mu dostaly do rukou fotografie tábořského pomníku Mistra Jana Husa. Podobných vzájemných projevů uznání najdeme v korespondenci mnoho. Dozvídáme se také, že se oba tvůrci navzájem obdarovávali svými díly: Foerster posílal hudbymi-

² Na existenci dopisů jsem poprvé upozornila přednáškou *Josef Bohuslav Foerster a František Bílek – spříznění duchem*, kterou uspořádala Společnost J. B. Foersterova ve spolupráci s GHMP v Bílkově vile 13. 6. 2013. Podrobnější pojednání o tématu včetně edice vybraných dopisů viz: FOJTÍKOVÁ, Jana: *Neznámá korespondence Josefa Bohuslava Foersterova a Františka Bílka*, in: *Musicalia*, roč. 6, 2014, č. 1-2, s. 73-89 (anglická verze s. 90-109).

lovnému Bílkovi a jeho ženě své skladby, Bílek zase reprodukce svých výtvarných prací. V roce 1930 dokončil Bílek v dřevořezbě Foersterovu bustu³ a o dva roky později vytvořil pro Foerstera exlibris. V několika případech se dokonce umění obou spojilo v jednom díle: Bílkovými kresbami je vyzdobeno druhé vydání Foersterova písňového cyklu *Čisté jitro* a *Tři duchovní písně J. A. Komenského*; jeho dřevoryt a kresba byly použity v tisku skladatelova vlastního libreta k opeře *Bloud*.

František Bílek: kresba k libretu opery Bloud.

Nejvíce dopisů pochází ze třicátých let, ale je to již korespondence většinou stručná, spíše oficiálního a společenského rázu – novoroční přání, gratulace k životním jubileím nebo kondolence k úmrtí blízkých. Opakují se zmínky o nemocech, kterými Foerster i Bílek vzhledem k přibývajícimu věku trpěli. Řada dopisů komentuje dění v České akademii věd a umění, jejímiž členy oba byli, Foerster od roku 1931 dokonce v nejvyšší funkci prezidenta Akademie. Dlouhé a obsažné dopisy z počátků jejich přátelství byly v té době již nahrazeny častějším osobním setkáváním obou umělců i jejich rodin.

4. 7. 1940 poslal F. Bílek J. B. Foersterovi z Chýnova pohlednici s textem: *Víte – milý J. – pamatujete, jak to bylo tehdy v Chýnově? Duše nestárne, času a prostoru nezná! Jen by stačilo jednou si vše zopakovat a do věčnosti přenést! Uvítáme Vás rádi! Ach – tak rádi!!* Je to Bílkovo poslední písemné sdělení. Těmito krásnými slovy se vzájemná korespondence dvou velkých osobností české kultury uzavřela.

³ Foersterova busta je uložena v Galerii hlavního města Prahy pod signaturou P 494.

Následující ukázky dosud nepublikovaných dopisů F. Bílka a J. B. Foerster jsou zvoleny tak, aby dokumentovaly charakteristický ráz této korespondence v různých etapách více než 40 let trvajících přátelství obou umělců.

**František Bílek Josefu Bohuslavu Foersterovi do Hamburku,
před 30. 4. 1900**

Chýnov u T[ábora]

Milý Josefe, kdy to již bude, co přijdete mne navštívit? A zdali i s milostpaní manželkou? A zdali smím se vůbec na to těšit? Vy psal Jste mi. Krásně! Ach, překrásně! A ani snad nebudu nikdy krásných Vašich slov hoden! Krásně Jste psal o lidstvu a jeho tónech bolesti. A věřte, že nejen vnada lidstva, ale i cena jeho v tom vězí, že dovede ještě trpět.

I já mám bolest rád. Vítám ji vždy a prosím Boha za ni. Věřte mi; já bych bez bolesti snad ani nemohl žít. A práce má též někdy zachvívá se bolestí mou. Jsem sice při tom směšným: odvažuje rány své, na veřejném místě stojí, obecenstvu chorému a bolavému bolest svoji pláči. K čemu? Ach, jen Bůh to ví; proč, kdo mi práci a snahu, jež ji zplodila, dává a kdo snahy této „proč“? Josefe můj, cítím, že jen ústy mluvícími jsem a ne tím, co mluvím. Slova, která mluvím, nejsou proto má, ale Toho, Jenž mnou mluví. Jak mnoho bych měl mluvit; a nemohu. Jak mnohé bych měl mluvit; a nesmím! V mlčení míjí čas mi rychle: Jen káru svého žití si vleču a mlčím.

Poslal jsem Vám svůj sešit. Pár prací mých v slabém podání. Nemůže se více žádat. Krásná slova slečny Zd[enky] Br[auerové], jenž mi jen jednou možno číst, abych se domýšlivým nestal, krásná slova, jenž mi všude časopisy a ty nejcennější duše projevují, opomímám to vše chladně; protože mám upnutý zrak v těch chvílích na Boha, a Ten mi dobře praví, co dosud nejsem a čím mám být.

Poslal jsem Vám práce některé tím svoje (které jsou tam reprodukovány). Poslal jsem Vám jakby podobiznu své duše. Což směšně vypadá: Jak když má někdo někoho rád a dá mu na důkaz k Němu lásky svoji podobiznu. Ale jak pravím: S bolestí jsem je zplodil, o těžkém porodu; a jak matička jejich nevzpomínám bolestí těch víc z radostí, že vzešly na svět. Pak nejsem prací těch otcem. Jsem jen jejich ploditelkou; Bůh dobrý pak otcem.

Přijměte tedy, co mi Bůh z milosti Svojí popřál!

Přál bych si velmi, kdybyste mne navštívili. Ale skromně budu i v tom čekat Boží vůli. Jen mnou a mými přáními naplnil jsem psaní. Odpustte, prosím! Buď Vám Pán Bůh vždy a ve všem hostem!

Jsem František Váš.

V záhlaví dopisu si Foerster tužkou poznamenal datum doručení 30/IV 1900.

František Bílek Josefu Bohuslavu Foersterovi do Vídně, 6. 3. 1905

Vzácný příteli,

slovo mé tiché k Vám nechce zaniknouti ve hromu potlesku, ve bleskotu očí, za deště slov a listnatého šumotu rouch chvátajících, by Vám ruce tisknuli v nejmželejších obdivcích – i vyhledává Vás ve klidu „koutku“ Vašeho, by řeklo Vám radost nad uznáním, jakého se „Cyranovi“ Vašemu dostalo.

Jak práci Vaší poctivě patří uznání moje, tak zvláště tomu velikému, co ve Vaší práci – mlčí: Nejvyššími Pravdami zářil Vám Pán do Vašich mladých, bolestných snů. A když prorocké ony sny skutečností se stávaly, ve duchu i v pravdě Nima svítil a bolestně šlehal Vás, – Pravdami, co zemi, člověku i kosmu život povily; – a Vy je cítil, bolestně cítil – a dosud o nich nehovořil prací svou i o nich mlčel.

Jsou jen podružné pravdy, jež Bůh slovům lidským svěřil k podání. Ta Jediná však, v níž všechny jako v „hlavním bodě“ „úběžníky“ svými se sbíhají, – ta Jediná, co sklenné oko a otevřená ústa mrtvých slabě povídají, ta Jediná zde mlčí – aby hovořila tam u Otce věčně, kde již není slz.

Pozdrav nás obou upřímný nechť Bůh Svým Svatým (jej) zatíží!!

František B.

Smíchov u Prahy, Švédská 582.

František Bílek Josefu Bohuslavu Foersterovi, 28. 10. 1922

(Poděkování za gratulaci k padesátým narozeninám)

28. X. 1922.

Milý Josífku, dobrý příteli,

Vaše vlídná pozornost zachvěla mile mým nitrem. Každé Vaše slovo jest zde zaslíbením a zasvěcením. Když tak vznešená srdce, jako je Vaše, zaslíbují a zasvěcují, Prozřetelnost i tíhu Svého zasvěcení přidá.

A jak zazvučelo Vaše nitro, stržen s sebou zahlaholil i profesorský sbor, pánové mně vzácní a milí. Prosím, poděkujte povšechně i každému zvláště za mne! Velmi – velmi si toho vážím!

Váš oddaný František.

Josef Bohuslav Foerster Františku Bílkovi, 26. 10. 1930

Drahý příteli,

v úterní schůzi v Akademii sešlo se nás, žel, v hudebním odboru jen pět, (počet nestačí na usnesení), ale doporučeno zakoupiti Vašeho „Březinu“ (reprodukce portrétu, kterou Jste mi věnoval) pro členy celé IV. třídy. Přednesl jsem to a doporučil v plenární schůzi, a ovšem, reprodukcí předložil. Zajímala

všechny přítomné velice a líbila se všeobecně. Výtvarníci zdáli se také v každém vzhledu spokojeni, a prof. Švabinský vyslovil se neobyčejně pochvalně. Ku přijetí návrhu zatím nedošlo, (odloženo do příští schůze 25/XI), jelikož správní komise, nemýlím-li se, právě jedná o věci Březinové, odkazu atd.

Kresba F. Bílka z titulní strany dopisu J. B. Foersterovi (6. 3. 1905). Text na kresbě: Nejvyššími pravdami nám záříš – svítíš – nás šleháš a my jsme k nim hluchí a slepí. Foto: Národní muzeum – České muzeum hudby.

Píši Vám to, drahý příteli, abyste byl informován, jak věci stojí. M[ilost]p[an]ím choti i dcerušce ruky políbení, Vám ruky stisk a vroucí pozdrav.

*Vždy Váš
J. B. Foerster*

26/X 30

Josef Bohuslav Foerster Františku Bílkovi, 7. 1. 1937

7/1 37

Drahý Františku,

Vám, m[ilost]p[an]í choti i celé milé rodině přeji nový rok zdravý a požehnaný. Promiňte, že teprve nyní děkuji za lásku Vaši, s níž jste dal souhlas p. Wernerovi, aby užil překrásných dřevorytů Vašich k výzdobě libreta „Blouda“. Těším se z toho upřímně, že se spojily naše duše k uctění Božímu.

Budte zdráv a vroucně pozdraven se všemi Svými.

*Vždy všecek Váš
Foerster*

Redakční poznámka: Jak se uvádí výše, je ve sbírkách ČMH dochováno celkem 56 kusů přímé vzájemné korespondence obou umělců z období let 1899 – 1941. Přesto je z obsahu korespondence patrné, že není úplná. Další 7 dopisů a dopisnic F. Bílka J. B. Foerstrovi z let 1927 a 1930-1 vlastní např. Literární archiv Památníku národního písemnictví v rámci fondu J. B. Foerstera.

PhDr. Jana Fojtíková, emeritní pracovnice Národního muzea Českého muzea hudby, dlouholetá vedoucí hudebně-historického oddělení ČMH; odborně se věnuje evidenci a dokumentaci hudebních pramenů 16. - 20. století, v současné době se zabývá především studiem pozůstalosti Josefa Bohuslava Foerstera.

Exlibris J. B. Foerstera od Františka Bílka

Rozmilý příteli,

vyhotovil jsem Vám „exlibris“. To znamená značku mé k Vám přítulnosti a vděčnosti. A zalíbí-li se Vám, a Vy označíte své milé knihy mou prací, poskytnete místa mému přátelství, mému dechu živému, mé národní i křesťanské touze i ve místech nejskrytější.

Prosím, abyste je přijal laskavě; a až otištěné v potřebném množství budete mít, dovoluji si špalíček vypůjčiti, abych si nechal natisknouti jich asi 300 pro mé cykly a mé výstavy.

S uctivým pozdravem Vám i milostivé paní.

František Bílek

(Dopis F. Bílka Josefu Bohuslavu Foersterovi, datovaný v Praze dne 6. 5. 1932)

F. Bílek: Kniha našich světců. Z knih J. B. Foerstera. 1932, dřevoryt, 83 x 122 mm.

Milovaný příteli,

chtěl jsem dnes přijít k Vám, abych vroucně děkoval Vám i milostivé paní, ale... Zatím tisknu Vaši ruku za překrásnou práci, již jste mne tolik vyznamenal. Věřte, raduji se z toho nového důkazu vaší lásky upřímně. A předobré milostpaní, jež se obtěžovala do Akademie i k nám, rovněž tisíckrát děkuji. Jak rád byl bych přijal Váš dárek z její vzácné ruky. Donesu štoček do tiskárny, a až budu mít otisky, dovolíte, abych se Vám pochlubil. ...

V starém přátelství a celé oddanosti vždy Váš

Foerster

(Z odpovědi J. B. Foerstera Františku Bílkovi, datované dne 9. 5. 1932)

F. Bílek: Dřevoryt z obálky zpěvohry J. B. Foerstera „Bloud“ (1936).

Ze vzpomínek Viléma Nečase na bratry Foersterovy

Společnost Františka Bílka ve spolupráci se spisovatelem Václavem Suchým připravuje ke knižnímu vydání dosud nevydané vzpomínky Viléma Nečase, švagra F. Bílka. V. Nečas sepsal po smrti Františka Bílka obsáhlé vzpomínky na život a dílo F. B., které po válce ještě doplnila a korigovala paní Berta Bílková a její dcera. Kniha nazvaná „Bílek (svědectví o bratru Františkovi)“ vyjde v lednu 2016. Zde z ní přinášíme další ukázky týkající se bratrů Foersterových.

Umění (po Bílkově návratu z Paříže zpět do rodného Chýnova – pozn. red.) zatím muselo ustoupit do pozadí. V tomto směru musela jeho práce překonávat nekonečné obtíže, kupila se překážka na překážku. Hlavně nebylo místa, kde by mohl pracovat. Rodina zabírala bezezbytku všechny místnosti málo prostorného obydlí a on musel žít uprostřed rodiny, žít jejím životem. Pomáhal otci v těžké práci na poli i v lese a zdravý dech venkova tišil jeho rozbolavělé nitro, vracel mu klid a rovnováhu mysli. Na přání rodičů se nevyhýbal ani společnosti a po práci se účastnil jejích různých zábav. Pěstoval zpěv a především se zase oddával hře na flétnu, ačkoliv i v Paříži si flétnu koupil a hrával tam z not, které si opatřil. V Chýnově rád odcházel s nástrojem do lesa – vyhledával ke své hře jeho samotu. Přijeli ho navštívit spolužáci z Akademie, Viktor Foerster a Jan Minařík a s nimi podnikal daleké vycházky.

Nejmladší bratr, Antonín Bílek, se vyučil kominictví, ale zatoužil, po vzoru svého, tehdy již proslulého bratra, po umění. Zejména pak když ho malíř Viktor Foerster, Bílkův přítel, zasvětil do prvých malířských kroků a seznámil ho blíže se štětcem a barvami. František, shledávaje u něj chuť i jisté nadání, učil ho doma kresbě a modelování, domnívaje se, že v něm jednou nalezne spolupracovníka ve své dílně. Zasloužil se o to, aby Toník, jako externí žák na Umělecko-průmyslové škole vystudoval třídy, vedené Stanislavem Suchardou. Antonín se však nakonec bratrovým spolupracovníkem nestal, osamostatnil se a jistých úspěchů se dopracoval jako krajinář.

Daleko nadanějším i sebevědomě samostatným členem Bílkovy družiny byl jeho druhý bývalý spolužák z pražské akademie Viktor Foerster, bratr velkého hudebního skladatele a pozdějšího prezidenta Akademie, Josefa B. Foerstera. S „Josífkem“, jak ho Bílek přátelsky nazýval, znal se Bílek Viktorovým prostřednictvím už dávno. Právě Josífek to byl, kdo svěřil Zeyerovi rukopis Bílkových náboženských meditací, který básníka tak zaujal. J. B. Foerster býval

v Chýnově milým hostem a Bílek si ho vysoce vážil. Viktor Foerster pracoval v Bílkově chýnovské dílně nejdéle. Provedl zde za Bílkova dohledu a spolupráce malovanou křížovou cestu pro Pelhřimov a ve dřevě vyřezávanou křížovou cestu pro Novou Říši na Moravě. Štíhlý, černovlasý a černovousý elegantní muž byl umělcem každým coulem, ale Bílkova náboženská hloubavost mu byla přece jen cizí. Odešel z Chýnova do Paříže a do Itálie, kde se věnoval obrazové technice mozaikové, v níž vynikl.

Josef Bohuslav (vlevo) a Viktor Foersterovi, 1896. Foto: reprodukce z knihy *Básník a sochař* (1948).

A potom došlo k shledání (*Bílka s Březinou – pozn. red.*). Toho času s Bílkem pracoval na pelhřimovské křížové cestě Viktor Foerster. Jednoho dne se v chýnovské dílně objevil prelát moravského novoříšského kláštera; přijel, aby s Bílkem jednal o křížové cestě pro svůj klášter. Bílkovo vlastní pojetí se mu nezamlouvalo, žádal, aby mu ve dřevě vyřezal plastickou křížovou cestu podle známých kreseb Josefa Führicha. Nehledal tvořivého umělce, hledal zručného řezbáře. Bílek ovšem odmítl, ale ihned doporučil prelátovi svého druhá a žáka, Viktora Foerstera, jako vhodného vykonavatele této ob-

jednávky a slíbil, že bude malíři, který přece jen dláta tak bezpečně neovládal, osobně nápomocen a že touto anonymní spoluprací ručí za technickou dokonalost dřevořezeb. K přesnému projednání této velké práce pozval je novoříšský prelát do kláštera. Trojice přátel, Bílek, Foerster a Paur, vypravila se na Moravu. Když dojednali v klášteře v Nové Říši objednávku, vyšli si na procházku, vykoupali se v rybníce blízko poutního kostela a když se, osvěženi, vraceli do městečka, potkali cestou drobného pána, jdoucího proti nim a zahloubaného v chůzi do četby knížky. Bílek ho radostně oslovil: „Vy jste Březina!“ Oslovený vzhlédl: „Odkud mě znáte?“ – „Já jsem Bílek.“ – „Bože, vy jste Bílek?“ Vzrušeně si podávají a tisknou ruce. Památná chvíle. Bylo to v létě roku 1900.

Bílek k nám za sestrou do Prahy pravidelně přijížděl a navštěvoval naši domácnost. Býval v Praze bytem u přítele Adolfa Černého (básníka Jana Rokyty) nebo u profesora Josefa Foerstera, otce skladatele J. B. Foerstera a malíře Viktora Foerstera. Tichá a vážná povaha Bílkova na otce působila příznivě a tak dovolil sestře, aby část prázdnin strávila v Chýnově. V červnu odjela sestra v doprovodu nás, bratrů a slečny Ludmily Riedlové, jež byla otcovou hospodyní a která sestru doprovodila k prvnímu setkání s Bílkem na Vyšehradě, do Tábora.

Měla se seznámit a představit Bílkovým rodičům, Bílek nás očekával s kočárem na tábořském nádraží. Byl nádherný letní den, vážná, mohutným dojmem působící vznešená krása kraje tím více vynikla. Bílek tlumeným hlasem vysvětloval a upozorňoval na místa, která se zapsala do historie. U rozlehlého lesa, zvaného Bory, odkud je už Chýnov na dohled, nás čekala s kyticí polních květů Bílkova maminka. Dojemné setkání a spousta krásných chvil toho kouzelného dne! Rodný Bílkův dům, patriarchální uvítání a staročeské hoštění, chaloupka v lesku! Procházka velebnou přírodou a v podvečer, když otec Bílek s námi usedl na lavičku pod mohutnými lipami před statkem, František, Viktor Foerster, jenž tu byl už skoro člen rodiny, s Bílkovým bratrem Toníkem a sestrami Katynkou a Mařenkou začali sborově tiše zpívat písně J. B. Foerstera. Teskná melodie sborů „Oráč“ a „Polní cestou“ se nesla vzduchem. Posud slyším v duchu Foersterův chorál „Rodné lány v šíř i dál“, Bílkovu oblíbenou píseň. Tehdy jsem ji slyšel poprvé. Po letech doprovodila Františka ke hrobu.

Jeli (Bílek a jeho žena po návratu ze svatební cesty do Itálie v roce 1902 – pozn. red.) pak přímo do Chýnova a v dojetí stanuli opět na prahu své chaloupky, pro ně nejkrásnějšího místa na světě. Viktor Foerster s Toníkem Bílkem jim před chaloupkou, v ovocném sadě rodného statku, postavili slavo-bránu, kterou měli do svého zaslíbeného království vstoupit. Já i bratr jsme byli tomuto slavnostnímu uvítání doma přítomni. Po několika dnech manželé

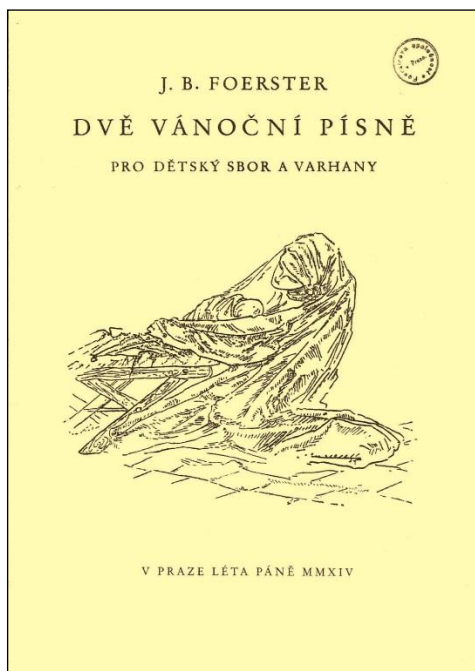
odjeli zase do Prahy, kde jsme je spolu s otcem už čekali. Pohled na to, jak jsou vůči hledně šťastni, otce zbavil všech pochybností. Vrátili se do vlasti z té daleké cesty, ale právě doma se cítili nejlépe. Odhodlaně začínali nový, společný život.

Pražská dílna Bílkova v Nových mlýnech (*kde novomanželé Bílkovi bydleli v letech 1902 až 1904 – pozn. red.*) byla spíše improvizovaná, ale nenáročně skromným umělcovým požadavkům vyhovovala úplně. Byl šťasten, že může pracovat doma. Pamatuji tu prázdnou místnost, kde stála uprostřed široká řemeslnická hoblice, modelovací stůl a v koutě veliká nádoba s hlínou. Vedlejší místnost byla určena pro hotové nebo připravené práce. Byla jich řada – dřevořezby, sádrové odlitky, hlína. A byl mezi nimi i překrásný portrét umělcovy choti. Do domácnosti docházeli milí hosté, bývalo tu často živo; Viktor Foerster hrával se sestrou čtyřručně na klavír, přicházeli sem i členové Foersterovy rodiny, s Bílkem spřátelené, slečna Braunerová, malířka Helena Emingerová se sestrou, Marie Kalašová, překladatelka Maeterlincka se sestrou Zdenkou, býval tu hostem i Vilém Mrštík, který měl jako včelař s Bílkem stejnou zálibu. Docházel i tábořský malíř, krajinář Richard Lauda, jehož ryzí povahy a poctivého umění si Bílek nemálo vážil, PhDr. Emil Franke, pozdější ministr ČSR se snoubenkou, Jan Menšík, synovec P. Františka Vaňka, který se posléze stal odborovým přednostou čs. ministerstva školství a mnoho dalších. Bílek arci velmi rád ten pražský pobyt přerušoval, jakmile byl s prací, kterou si předsevzal, hotov a s toužebnou radostí spěchal do své vzdušné, rozsáhlé a světlé pracovny chýnovské.

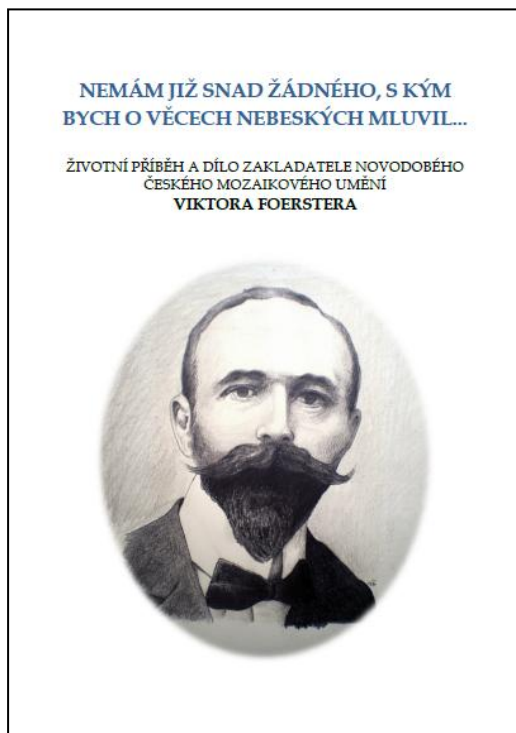
V roce 1903 uvolnilo se v domě v Nových mlýnech první poschodí a Bílek s přítelem Viktorem Foersterem využili této příležitosti k uspořádání souborné výstavy. Instalovali svá díla v opuštěných místnostech bytu a rozesílali pozvánky k návštěvě výstavy s přiloženým situačním plánkem. Výstava, otevřená od února do března, měla hojnou návštěvu i úspěch. Vedle cyklu „Život“ a prvních prací z cyklu „Cesta“ vystavoval zde Bílek i první náčrty k pomníku V. B. Třebízského. PhDr. Emil Franke získal tehdy terakotové skici „Surovost války“.

Drobné zprávy

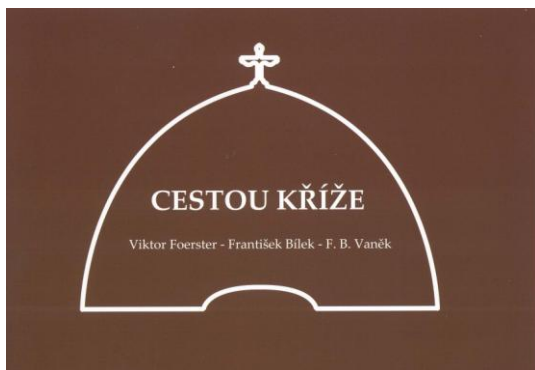

Společnost J.B. Foersterova vydala na sklonku roku 2014 v reedici svoji první registrovanou hudebninu. Jedná se o **faksimile „Dvou vánočních písní“ J. B. Foersterova, zdobené Bílkovou litografií**, pro dětský sbor a varhany. Písně „Narodil ses jako dítě“ a „Buď Bohu sláva“ zkomponoval Foerster na slova Jozefa Tkadlece. Původní vydání je datováno r. 1946 pro edici „Život a sen“ a vydal jej J. A. Verner v Daňkovicích na Moravě. Písně jsou dedikovány „Drahým přátelům Vernerovým s přáním poklidných dnů vánočních“.

U příležitosti 100. výročí úmrtí V. Foersterova (9. 12. 1915) vydává Martin Hemelík knihu věnovanou tomuto blízkému příteli F. Bílka – „Nemám již snad žádného, s kým bych o věcech nebeských mluvil... (Životní příběh a dílo zakladatele novodobého českého mozaikového umění Viktora Foersterova)“. Medailon tohoto pozapomenutého tvůrce a vzácného člověka je doplněn o ukázky z jeho korespondence s bratrem J. B. Foersterem, F. Bílkem a dalšími osobnostmi. Další podrobnosti na www.spol-fb.cz.

Výstava obrazů Viktora Foerster probíhá od července 2015 do konce srpna 2016 v kostele Nejsvětější Trojice na Křemešníku u Pelhřimova. Viz <http://www.malice-kremesnicka.cz/>.

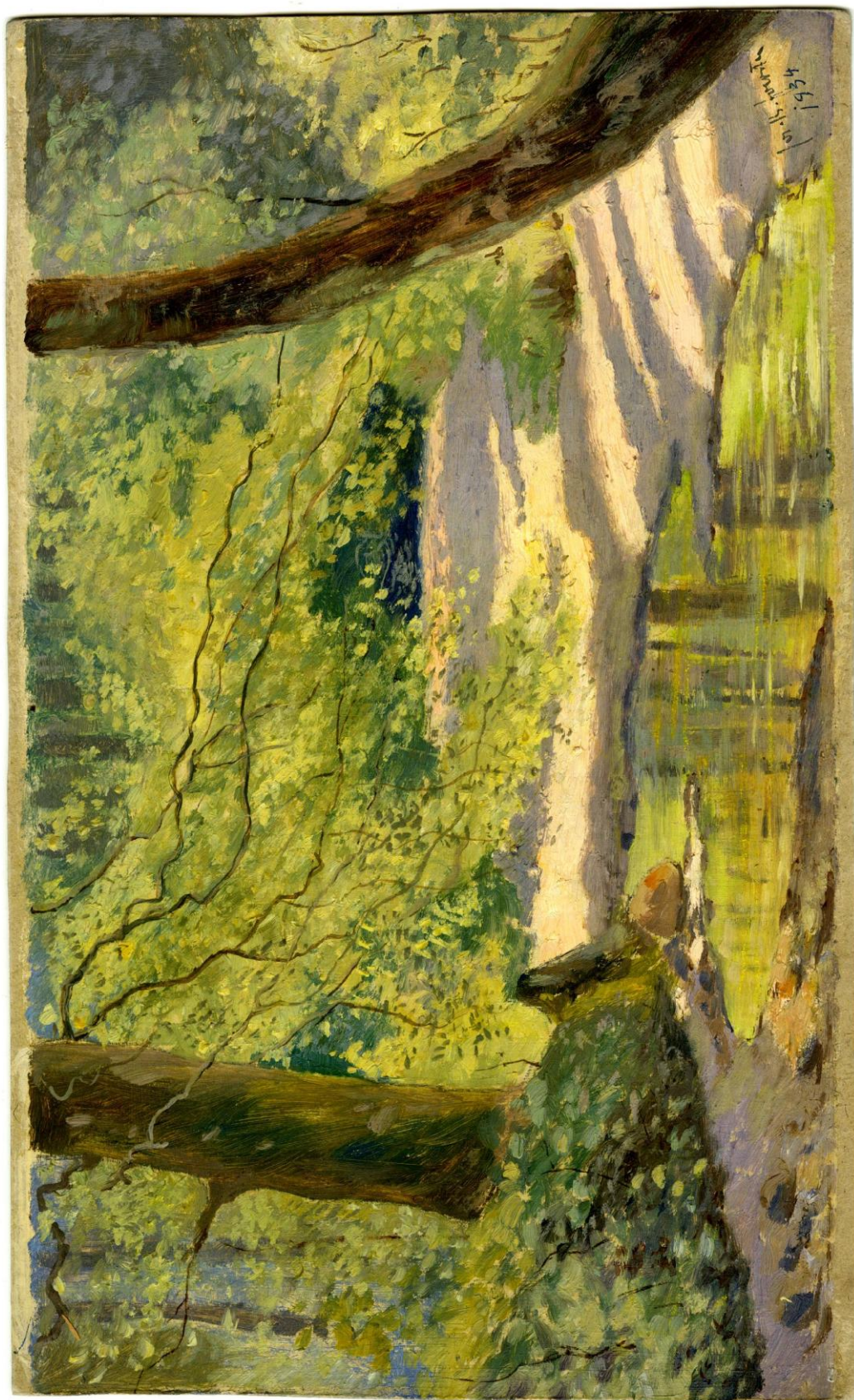
Matice Křemešnická vydala v roce 2014 **nové vydání publikace Cestou kříže**, která vyšla poprvé v roce 1900. Drobná publikace obsahuje (nyní barevné) reprodukce obrazů křížové cesty z děkanského chrámu sv. Bartoloměje v Pelhřimově. Každé zastavení je v knize doplněno básní kněze Františka Bernarda Vaňka, pelhřimovského děkana, z jehož popudu křížová cesta v letech

1899 – 1900 vznikla. Křížovou cestu zhotovil podle předlohy Františka Bílka (který je sám i autorem dvou obrazů) Viktor Foerster.

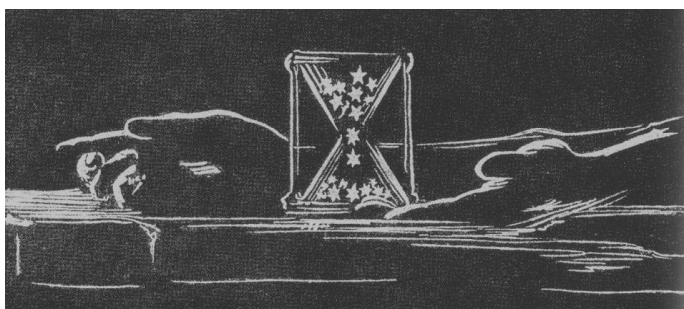
Vzhledem k nedostatku místa nebylo možné zařadit do Zpráv další chystané texty k vybranému tématu. Některé z nich najdete na webových stránkách SFB, např. **Vzpomínku na Poutníka JBF očima Jana Lebedy**. J. Lebeda (1913 – 1991) byl římskokatolický kněz, Foersterův přítel a zpovědník, který u něho bděl v okamžiku smrti.

V pátek 30. října 2015 odpoledne se ve zcela zaplněném Bílkově ateliéru v Chýnově konal slavnostní křest knihy „**František Bílek a Chýnov**“, kterou vydalo město Chýnov. Slavnost po krátké hudební produkci místního komorního souboru zahájil chýnovský starosta Pavel Eybert, po kterém promluvil autor knihy Jára Novotný a nakonec zástupkyně GHMP Hana Larvová. Jedná se již o druhé (upravené a rozšířené) vydání převážně fotografické knihy regionálního autora, který se do Bílkova ateliéru dostal v 70. letech, kdy nebyl veřejnosti ještě přístupný, a nafotil tam sérii unikátních fotografií původního vzhledu interiérů i mnoha Bílkových děl. Knihu o 88 stranách v pevné vazbě si lze koupit v Městské knihovně v Chýnově. Vedle dnes již historických černobílých fotografií obsahuje kniha také řadu uměleckých fotografií ze současného Chýnova.

Josef Bohuslav Foerster: Park v Lužanech. 1934, olej na kartonu, 16 x 20 cm, nerámováno. Foto: Národní muzeum – České muzeum hudby.

NEPRODEJNÉ

Pro své členy a příznivce vydává Společnost Františka Bílka v Praze

<http://www.spol-fb.cz/>

vytisknuto v nákladu 160 ks

předseda: František Kožíšek

jednatelka: Alena Kubíčková, Křivenická 413/16, 181 00 Praha 8, tel: 774890614

jazyková korektura Zpráv: Yveta Kožíšková

rozesílá: Michal Kellner, Nad Budánkami II. 12, 150 00 Praha 5

Příspěvky do Zpráv posílejte na: spolecnost.frantiska.bilka@gmail.com